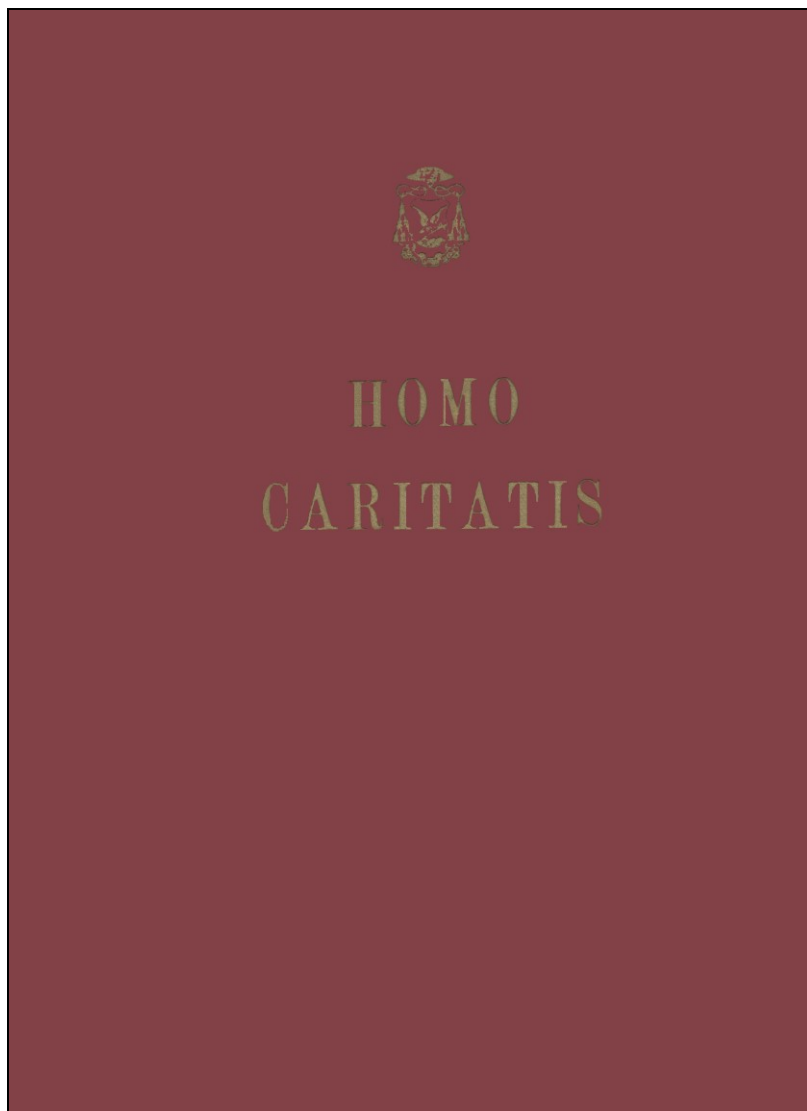

Kopasz Irma (össz.) Homo Caritatis

Mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Dr. Kopasz Irma S. M. (össz.)
Homo Caritatis

Szemelvények drága Püspökatyánk írásaiból

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció a Szociális Missziótársulat azonos című kéziratának elektronikus változata. A kézirat 1937-ben készült. Az elektronikus változat a Szociális Missziótársulat engedélyével készült. Az elektronikus változatot a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Szociális Missziótársulaté.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Homo Caritatis	4
Láttam, ismertem őt?	4
Ő a Homo Caritatis	6
Áttanulmányozott irodalom	18

Homo Caritatis

„Láttam a püspököt...!
A hegyet láttam égbe fürdeni
A lármás Liliput fölött, –
És homlokán a sugárzó ködöt.
Hát lehet ember ilyen isteni?”

(Sík)

Láttam, ismertem őt?

Nem, nem ismertem, de egyszer mégis láttam. Úgy 12 éve jártam Székesfehérváron. Mint érdeklődő idegen elmentem minden templomba. Betértem az öreg templomba is: még állt a szentmise. Közel az ajtóhoz megláttam, ott vártam végét. Az alak elmosódik emlékezetemben, de ezüstös feje, mély tekintetű, jóságos arca még sokáig kísért. Áldás... a hívek elmennek s mi ott maradunk megnézni a templomot és régiségeit.

Kérdésemre akkor tudtam meg, hogy Püspökatyánk misézett. Mint Sík Sándor mondja (Újkor, 1935. 3. sz.) nálam is beteljesedett. „Akik egyszer látták, azok számára nem múlik el többé: ereikben, szellemi vérkeringésükben és létlendületükben él tovább.”

Egész életre szóló bátorítás e néhány szava: „Istent csak akkor érhetjük el, ha nemcsak elménkkel, hanem *egész valónkkal* törekszünk feléje. Beléd kapcsolódom Uram, akarom, hogy nekem Krisztus parancsoljon... Legyen bátorságunk bevallani, hogy nélküle, oh de gyöngék vagyunk”.

Ma, amikor munkáit áhítattal kezembe veszem, hogy azokból merítsek, azokból elmélkedjem, csodálattal tekintek fel reá, és hálával gondolok a pillanatra, amikor mégis láttam őt.

Mikor évekkal ezelőtt a Rax 2000 méter magas csúcsáról az alföldi ember szemével gyönyörködtem az alpesi táj szépségeiben, – úgy elnéztem a törpefenyőket. A hatalmas csúcsok

mellett ezek is az ég felé mutatnak, oda törekszenek... S most, amikor kezembe veszem a tollat, hogy Püspökyánk műveiből röviden *ismertessem az ő szociális elgondolásait*, törekvéseit, milyenek látta ő a jó szociális munkást, és kereselem a *Szociális Missziótársulattal való kapcsolatát*, én vagyok a törpefenyő az óriás árnyékában.

„Nagy dolog, ha a természet, a hit, a hivatás mind egy vonalban fekszenek, s egymást erősítik. Voltaképpen csak ilyenek egész emberek. Ő valóban egész ember. A kegyelem volt Prohászka egyéniségének leghatékonyabb alakítója. Mit mívelt benne? Mindent! A kész, az egész Prohászka mindenestől Krisztusé.” (Kühár)

Ő a Homo Caritatis!

A Soliloquia mutatja, hogyan hatott az Eucharisztia fátyolos misztériuma Prohászka természetszemléletére. Hányszor leírja és mondja: *Favete linguis* – halkítsátok hangotokat... csendben dolgozzunk, a kapkodás, a sürgés-forgás mind felesleges.

A „Világosság a sötétségben” c. műve 50. oldalán a krisztusi papságról így ír: „A hit éppúgy, mint a hitetlen világ, egyaránt vár és követel tőlünk, s ez az, hogy a krisztusi papság ne szavakkal és formákkal, hanem étellel és lélekkel emlékeztessen Krisztusra, más szóval, hogy magas erkölcsi színvonalon a krisztusi szellemben éljen. Ezt a fölfogást teljesen osztom, s meg vagyok győződve, hogy ti mindnyájan egyet gondoltok velem, s közre is akartok működni abban, hogy mindegyiketekben az evangélium nem mint ajkon elhangzó szó, hanem mint tett jelentkezzen, s hogy a természetfeletti életet nemcsak hirdetni, hanem elsősorban élni akarjátok.”

„A morális magatartás alázatot jelent. Kell, hogy fontosabbnak tartsuk a jót, mint saját magunkat, hogy így engedelmes alárendeltségi viszonyban legyünk a jó Istennel. Egész akaratunkról lemondunk, az Istennek adjuk át magunkat mindenestől. A jó feltétlen akarásában megsemmisül saját egyéniségünk, mert a Végtelent nem tisztelhetjük mással, mint megsemmisüléssel. Így a belső megnyíltság a kegyelemnek szabad teret ad. A földre hulló búzaszem is először megsemmisül, hogy utána szárba, virágba szökkenve termést, életet hozhasson. Bennünk is az áldozat kibontakozása a végtelenségbe, önkifejtés adja meg az újjászületést a teljes Isten-akaratra való hagyatkozásban... S mint később mondja (uo. 122. oldal) „Nagy művekhez nagy inspirációk kellenek: az istenes élet is nagy mű, a legnagyobb mű, ahhoz is nagy, mély és meleg inspiráció kell... Minden azon fordul meg, hogy kitartóan, híven, melegen s lelkesen akarjunk.”

Miután így élénk állítja az Isten emberének odaadásban és szeretetben feloldódó lelkületét, az apostoli szellemre így nevel rá:

„Istenből kiindulhatunk egymagunk, de hozzá vissza nem térhetünk csak többet magunkkal.” Ez a halhatatlan mondat a Szeretetszövetséghez, a Missziótársulat külső munkatársaihoz intézett körlevél bevezetője. Erre a törekvésre figyelmeztet bennünket szinte minden missziós körlevelében és konferenciabeszédében, s ennek elérésére egyetlen eszköz az áldozatos szeretet.

„A nehéz élet elviseléséhez fontos kellék a gyakorlati szeretet, mely közelebb hozza az embert az emberhez, melegebben fűzi a testvért a testvérhez.” De ugyanezen körlevélben rámutat arra is: „Az élet útjai tele vannak szenvedőkkel, de hál' Istennek ez utakon szamaritánok, szerető lelkek is járnak; a szenvedők a siralom völgyéből valók, a szerető szamaritánok pedig az evangéliumból.” (I. évf. 1.)

Hányszor kérdi a Szeretetszövetség tagjaitól a körlevelekben vagy konferenciabeszédekben: megvan-e bennünk az a mindent átfogó, mindent legyőző szeretet, mely a Szentlélek tüzevel telítve elvisz bennünket a kunyhókba és a tömeglakásokba, fogházakba és kórtermekbe, amint írja (I. 6.). „Ha nem szeszély, hanem szolid, kitartó szeretet inspirál minket, akkor annak az elfordult, lélekben szenvedő, és testben is sokszorosan megtört világnak egy nagy kinyilatkoztatása lesz: azt fogja észrevenni, hogy ez a kereső, aggódó, türelmes szeretet nem akarja őt letörni, hanem fel akarja emelni, nem kedvtelésből akarja saját nézetére bírni, hanem neki magának enyhét adni, a szívének félreismert igényeit akarja teljesíteni; észre fogja venni, hogy megnyugvásra s boldogulásra akarja segíteni.”

Nehéz és kevés eredményt mutató munkára vállalkozunk akkor, amikor szerény és kicsi erőnkkel beállunk a szociális munkások sorába. S ha első s talán legfontosabb kellék is a mélyebb lelkiélet, hogy Krisztust lássuk, szeressük és ápoljuk szenvedő embertestvéreinkben,

azért fontos a tanulás, az elmélyülés, a szociális kérdésekkel való behatóbb foglalkozás is a gyakorlati tapasztalat mellett.

1916. januári körlevelében írja: „Szociális tevékenységünkben mi küzdő embertársainkat akarjuk kezelni, rajtuk akarunk segíteni; akarjuk tőlünk telhetőleg az ellentéteket elsimítani; a nagy társadalmi és gazdasági igazságtalanságokat csökkenteni, de ehhez mindenekelőtt az kell, hogy mi ne csak újságból s könyvekből ismerjük őket s bajaikat, hanem hogy ismerjük azokat tapasztalásból is. Az kell tehát ehhez, hogy az élet közvetlenségében és közösségében álljunk velük, hogy köztük sokat megforduljunk, velük sokat érintkezzünk, s hogy abba a milióbe állítsuk bele a lelkünket, s azt, amit tenni s adni tudunk, amelyben az illetők élnek.”

„Kell a szociális fejlődésnek s a társadalmi és gazdasági élet kapcsolatainak tüzetesebb megismerése végett olvasnunk s tanulnunk is, de ez a tudás csak absztrakció, ez a tudás csak a munkáskérdést ismerteti, de nem ismereti meg velünk igazán a *munkásérvést*, a *munkás-szenvedést*, tehát a munkás életét. Hiába, az életet az életből kell s lehet csak megismerni, ezért a mi jelszavunk is az lesz: közjük menni, velük érintkezni, s lehetőleg velük élni; felfogásaikkal, szenvedéseikkel, örömeikkel közvetlen érintkezésben megismerkedni. Mi nemcsak futólag akarunk bepillantani a psychébe, hanem annak a psychológiának a műhelyében, annak a miliójében akarjuk magunkat kiismerni.”

A munkában, – a nehézségekkel, a megpróbáltatásokkal és az emberekkel szemben, – hiszen nemcsak a beteg test, hanem a beteg lélek még érzékenyebb, – türelmes, kitartó, lelkes, sőt másokat is lelkesíteni tudó áldozatos munkások kellene.

1916 februárjában írja Püspökatyánk: „Hitványak volnánk, ha most nem tudnánk áldozatkészek lenni, s felületes, léha teremtések volnánk, ha a segítséget és az irgalmat divatnak néznénk.” Újra meg újra fel kell buzdulnunk, hogy munkánkat mindig ugyanazzal a lelkesedéssel végezzük, mint kezdtük, amikor beálltunk a munkások sorába.

A világháború megpróbáltatási között nem győzi a szociális szeretet áldozatkészségét belénk ültetni: „Minél nehezebb az idők járása, annál több lélek kell belénk; úgy vagyunk ezzel, mint az oszlopok, minél nagyobb s vaskosabb boltívek emelkednek fel rajtuk, annál több kitartó s ellenálló erő kell beléjük. De hát így lesz a sok kőből égbetörő, fölséges dóm! Nekünk ezekben a nagy, nehéz időkben főleg meleg bizalomra van szükségünk, bizalomra, amely a sötétség dacára is gyermekszemmel néz a jövőbe, bizalomra, mely a kegyetlenség dacára is Isten közellétét érzi (1915. jún.).

Nemcsak a harctereken vesznek, haldokolnak az emberek, de körülöttünk is, napjainkban is; ki lelkileg, ki erkölcsileg, ki gazdaságilag, ki egészségileg. Mind segélyért nyújtja a kezét, támogatást kér, talpra állítást vár. Ezért: „Legyen a mi munkánk igazi szántás-vetés, legyen munka, mely megérdemli ezt a nevet; legyen munka, melyből megélhetünk. Dolgozzunk úgy, hogy munkánk kenyeret is tudna adni, ha rászorulnánk, dolgozzunk úgy a mi szociális műveinkben is, hogy megérezzük, hogy nem mulatunk, nem szórakozunk, hanem dolgozunk.” (II. évf. 7.)

Ha mi magunk bajban is vagyunk, annál inkább kell, hogy érezzék rajtuk a krisztusi szeretetet azok, akiken segíteni akarunk. „Kötelességeinkben Istennel találkozunk, s ne nézzük, hogy kellemesek-e vagy kellemetlenek, hogy megtisztelők-e vagy igénytelenek, hanem töltse el lelkünket az érzés: íme ez az Isten gondolata s akarata; ezt akarom hát tenni, mégpedig híven és szívesen.” (II. 8.)

„Mindenfelől a komoly, nagy munka kötelessége s a felelősség tudata szól hozzánk. Ez szól hozzánk felülről, hol a jobb módúak élnek s nyögnek; ez hangzik fel alulról, ahol a munkástársadalom rétegei küzdenek.” (1916. 5.)

„Istenem, mi mindent kell tennünk! Mennyi s mily nagy feladat vár reánk! Mily távol esünk nagy gondolatainktól s mily kezdetleges az a mű, melyet eddig végeztünk!” – sóhajt fel egyik körlevelében. Majd máshol kifejti: „Szükségünk van nőkre, kiknek helyén van a szívük, kik részt vesznek a társadalmi akciókban, a varrodákban, a menhelyek, a napközi otthonok, a

népkonyhák, a szegény és züllött gondozottak vezetésében; a nővédelmi hivatalok, a csecsemő- és anyagondozás munkájában.” (1916. okt.)

A szociális munkában, ahol ahány emberrel találkozunk, annyi probléma vár megoldásra, a „részletekre ható munka s az egyesek által itt és most végzendő munka, – ez a jelszó! Ezen nem lehet csodálkozunk, ha elgondoljuk, hogy az életet minden egyes ember külön éli, tehát azt mindegyikben külön-külön ki kell nevelni, nemkülönben ha elgondoljuk, hogy az élet csupa kis lökötés, csupa apró mozzanat, s hogy ezeknek alakításán s jó beállításán fordul meg az egész élet.” Tehát nem tehetünk nagyot? – kérdezi. „Dehogyan is nem, mikor a kicsi is nagy, mikor az tesz nagyot, aki a kicsit idomítani és alakítani tudja, s aki a kis dolgokba is tud lelket s nemes öntudatot állítani.” (1917. 4.)

Akarjunk valakijük lenni azoknak, akikhez Isten elvezet bennünket, éppen ezért: „ez a nagy hit vezessen minket szociális életünkben, hogy hivatva vagyok az én miliómet befolyásolni, azokat a nagy közbajokat megérezni, és azokra visszahatni; hivatva vagyok, hogy oda, ahol állok, lelket és szellemet vigyek bele.” (Konferenciabeszédek, 1924/1925.)

Egy későbbi konferenciabeszédeiben mondja: „Nem értem a világot, ezt az egész történelmi fejlődést, Isten gondolatait, de azt értem, hogy nekem is egy édes, szerető, lángoló léleknek kell lennem; ezt a tüzet nem szabad kioltanom, hanem mennem bízvást előre!”

Hogyan menjünk, hogyan közeledjünk szenvedő embertársainkhoz? E kérdésre is rögtön megkapjuk a feleletet: „Kegyeteknek azt kell gondolniuk, amikor embertársaikat akarják megvigasztalni, akkor *Krisztust vigasztalni mennek*... Ha egy szenvedőhöz megyek, szeretem őt, leülök melléje és szeretem, s ezt neki meg kell éreznie... Az igazi vigasz megértés, részvét, szeretet. Ha az ember ezt adja, a legfölségesebbet adta. Kötelességünk másokat vigasztalni? Igen! És tegyék ezt így: ha valahová mennek, keltsék fel magukban, hogy nagyon szeretik azt a szegényt, érezze meg, hogy önöket a szeretet hozta ide. Ezt nem kell megmondani, ezt érezni, ezt sugározni kell.” (1925. márc. konf.)

A szociális kötelességeken kívül, amellyel a társadalomnak, embertársainknak tartozunk, – egymás iránt is van szeretetkapcsolatunk. Erről beszél Püspökatyánk 1917. szeptemberi körlevelében: „Mit nyújtunk egymásnak mi, kik a szociális munkában közösen dolgozunk, s hogy mily lelki erőket vegyünk s merítsünk abból a közösségből, mely minket egybekapcsol? Egymást szeretjük, s egymásközt összetartunk. Szívvel-lélekkel kapcsolódunk egymáshoz, s örülünk neki, ha a mi kedves munkakörünkben állhatunk... A mi kedves munkatársainkkal azután együtt haladni, s együtt dolgozni akarunk. Így fejlődik ki azután közöttünk is az igazi barátság, hűség, megértés és ragaszkodás!”

A lélek megnyerésének eszközeül a szeretetet hirdeti. Szentül hisz a jó diadalában. Legerősebb, egyenesen isteni erőnek tartja a szeretet indító hatalmát. Ez hatja át minden szociális tevékenységét, ezért olyan találó reá a meghatározás: az isteni szeretet embere! Ez vezeti a Missziótársulatban is, hogy ennek a ritka szeretetnek erejével vonzza Krisztushoz, és így emelje a lelkiekhez a szenvedő embertestvért – írja Marcell Mihály Prohászka Püspökről. Önmaga pedig 1919. szeptember 16-án így ír kedves Főnöknő Anyánkhoz:

„Egyénileg kell az egyéneket kezelni, s őket karakterük kiépítésében s hitük s problémáik körül való elhelyezkedésükben megnyugvásra s biztos állásfoglalásra segíteni... Minden emberhez külön le kell térdelni olyan ókeresztény stílusban... Így lesz igaz: Effundam Spiritum meum super omnem carnem... s lesz sok munkásom. Minden családnak, minden háznak, minden Társulatnak s baráti körnek lesznek a nővérek „Regale Sacerdotium” – királyi papság – Szent Péter II. levele szerint. Íme az Egyház hálója sok új szemmel megbővül, hogy elérjen mindenhová, az iszapba is... Én régen voltam spirituális a Papnevelésben. Legyen most Ön papi, apostoli lelkek nevelője, Önök tehát nem felszentelt lelkipásztorok lesznek, de kifejezetten lelki irányzattal, és nemcsak mint irgalmas samaritánusok...”

Jellemző az a közvetlen melegség, amivel Országos Szervezetünk első kongresszusára hívogatja a missziós munkatársakat 1917-ben: „Azért jövünk itt össze... meleg szív meleg

szívhez azért közeledik, hogy céljainkat jobban megértsük, és azok megvalósítására egymáson felbuzdulva, – tüzet fogjuk. Hát legyen parázs mindenki körülöttünk, s legyünk minél többen, akkor tűz gyullad ki, amely melegít is, világít is, és kerül belőle mindenfelé... tüzes muskátli gyanánt az önzés és a szeretetlenség telében.”

„A költészet elmélyed a végtelenbe, hogy az örök igazság és szépség reális honából hozzon le tüzet és világot” – írja egyik munkájában, és minden beszédén, írásán, munkáján megérezzük, hogy Isten végtelen szeretetéből és szépségéből hozott tüzet és fényt, amelyek közéző osztogatása tette őt kortársainak szemében olyan „istenivé”, amint a fejezet mottójában olvassuk.

„Opera illorum sequuntur illos!”

Hányunk számára jelentette a mélyebb magunkra-eszmélést, a szellem szabadságát, az egyetemes kitarulást, a legmagasabb rendű lendületet, a kegyelem megtapasztalt csodáját! És a csoda halhatatlan, – írja Sík. (Újkor, 1935. 3. sz.)

Ha átlapozzuk a halála után írt, és Brisits Frigyes által összegyűjtött tanulmányokat, mi is, akik nem ismertük őt, – akik nem álltunk személyes hatása alatt, – magunk előtt látjuk az óriást, a zsenit, aki nagy, nem mert megírta a 25 kötetet, de mert hatalmas, mint atyja a népnek, mert pásztorációjával átölelte szinte az egész országot. De nemcsak lelkipásztor volt, hanem magyar ember. Ő az idegen család gyermeke, akinek talán soha nem volt fölöslege, amióta Rómából visszatért, tudta mondani: „Kinek nincs háza, annak nincs hazája, akinek nincs otthona, annak nincs szülőföldje.

Elmélyült a Rerum Novarum tanulmányozásában, írt, szónokolt a kérdésről, – az Úr napszámosa volt utolsó percéig, aki soha el nem fáradt. Sokszor hirdette élőszóval és írásaiban, hogyha minél több embernek volna biztosított része a földből, annál biztosabb magának a nemzetnek az élete.

Amint a Kultúra és Terror-ban írja (25. old.), megkérdezett egy német tekintélyt a szocializmus terén: „Tanár úr, mi az a szocializmus és hogyan segítsünk a nagy társadalmi bajokon? S kifejti a szocializmus lényegét, annak állásfoglalását, fejlődését a múlt század utolsó évtizedében. De nem áll itt meg, folyton dolgozik és tervez, mindent a hazai, a magyar viszonyokra vonatkoztatva. A szervezett munka határfokát többre becsülte, mint az egyénileg izoláltak, és az apostolkodást elébbre helyezte a kontemplatív megigazulásnak, bár ez utóbbira alapozott. Ha tényleg a szociális téren hozott áldozat a legigazibb fokmérője az ember

értékének, akkor az a nagy szeretet, amellyel működött, és a nagy áldozat, amit szociális téren hozott, – megmutatják, mennyire értékes ember volt Prohászka püspök, – írja Éberle.

Össze kell egyeztetni az individuális és a szociális irányt, és ezt a feladatot csak a kereszténység oldhatja meg, – mondotta. A szociáletikát krisztianizmusnak nevezte, de kereszténysége egy volt magyarságával. „Amikor hazaszeretetről, szociális kérdésekről volt szó, akkor Prohászka világi gyűléseken is ugyanaz volt, aki a templom szószékén, mert a templom szellemét hozta magával a világi pódiumra” – mondta Apponyi. Templomi beszédei, pásztorlevelei, vagy egyes gyűléseken elmondott beszédeiben mindenütt megtaláljuk a kor sürgető szociális kérdését, – megjelölve az utat is, amelyet a megoldáshoz alkalmasnak talál, s ebben mindig a krisztusi szeretetet veszi vezérfonalul.

Épp úgy sajnálkozhatna a mai társadalom fölött, mint 1916-ban tette. „A mai nehéz időkben keservesen meg kellett tapasztalnunk, hogy mily kevés szociális érzék lakik a magyar népben s társadalmunkban, s ugyanakkor – folytatja – sürgős feladatunknak ismertük fel, hogy a hiányzó szociális érzést kineveljük és fejlesszük.”

Ez a munka maradt meg nekünk, tanítványainak, akiknek törekednünk kell arra, hogy minél több munkást nyerjünk meg ennek a feladatnak, mert a megszervezett munka, a közösségnek a munkája mindig megsokszorozza az egyén erőfeszítéseit, s mivel... „nekünk hazánkat s nemzetünket szívből kell szeretnünk, adósainak kell magunkat vallanunk, kik sokat kaptak tőle, de még keveset adtak neki vissza!”

Nemcsak egyes társadalmi osztályoknak a hibáival, szükségleteivel foglalkozik... szinte teljes egészében öleli fel a szociális kérdést, amikor a munkásság, a kisipar és a mezőgazdasági munkások ügyeivel foglalkozik. (Iránytű, Kisiparról, Munkásokért) Küzd a gazdasági termelés és értékesítés jobb lehetőségeiért, keresztény szövetkezetek létesítéséért. (Uo. Keresztény szövetkezetekről)

Látja azt is, hogy hiába küzdünk az értékesítésért, a megélhetésért, ha alapjában nem küzdünk a bajok ellen. Ne felejtjük el – mondja –, hogy a legszükségesebb munkateljesítmény az emberre már a családban, a házban, a saját hivatása körében... azután emberséges, tisztességes magatartása s példaadása nyomában vár. A családnak, az egyénnek, a kis közösségeknek felsegítéséért küzd, amikor a telepítési kérdéssel, földosztással vagy a háborúból hazatért hősök földhöz, házhoz juttatásának kérdésével foglalkozik; majd az özvegyek és árvák felkarolásával, segítségével kapcsolatban felsorolja a munkát is, ami reánk vár a társadalomgazdasági és jótékonyosság terén. (Világosság a sötétségben 247. oldal.)

Teljes energiával támogatja a patronázmunkát. Itt is a szeretetben érvényesülő vallásosságot fekteti a szociális tevékenységbe, hogy a védencek a szeretet kapcsán megismerjék a szeretet forrását, vagyis lelkiéletre vezet. 1909-ben, a II. patronázskongresszuson a patronázs etikai jelentőségéről szól: „Azt kérdezem, hogy mi az a patronázsban érvényesülő mélyebb s igazabb felfogás az emberről és az életről, azt kell mondanom, hogy ez az élet és az ember és emberiség szolidaritásának mélyebb ismerete. Szeresd felebarátodat, mint önmagadat. A szolidaritásból kiindulva tudom, hogy közöm van a sziklához, a hegyhez, az erdőhöz, a szélvészhez s a hullámzó tengerhez, ez mind létem hordozója s bele van szöve, mint funkció életembe. Ugyanakkor etikai öntudatom biztosít, hogy közöm van emberhez, lángészhez és helyéhez, közöm a Teremtőművészhez és az utcák gyermekéhez... közöm van ahhoz, ki új utakat nyit, s ki az út szélén, mint rokkant fekszik. Közöm van hozzájuk, vagyis közösségem van velük, s ha közöm és közösségem, hát kötelességem is van velük szemben... a világ etikájának mindig az ember értékelése ad lendületet. Ez emeli fel magasabb szintre a világot”...

1909-től elnöke a „Magyar Egyesület a leánykereskedelem ellen” egyesületnek gróf Tisza Istvánnal, akivel együtt küzdenek a társadalom ezen súlyos betegsége ellen. Munkatársakat gyűjtenek maguk köré, akik teljes lélekkel állnak bele a munkába, hogy a társadalom ezen legmélyebbre bukott tagjait visszasegítsék az életbe.

„Van olyan ár, amely nem tör át zsilipet, hanem az egész területet elárasztja, ez a kultúrfelfordulás, az erkölcsi lezüllesztés, a lelkiismeret megrendülése” – mondotta egyik közgyűlésükön. Más alkalommal: „Minket a mi törekvéseinkben a mások egyéniségének tisztelete vezet. Minket ebben a felfogásban mások szabadságának értékelése irányít, mi azt akarjuk, hogy akik ártatlanok, vagy akik nem orientáltak, azok ne kerüljenek mások hálójába; mi azt akarjuk, hogy ha a vadnak nem szabad tört állítani, akkor az embert se legyen szabad törbe ejteni. Ez a mi elsőrangú, etikai és címszerinti állásfoglalásunk.”

1918-ban a törvénytelen gyermekek helyzetével foglalkozik, s mondja: „Azt tartom és hangsúlyozom tehát, hogy mikor szociális érzésről és szociális munkáról van szó, a főszólyt ne az egyetemeskedésre és szociális iskolára fektessük, hanem a családi életre, a jó nevelésre, a családi körök tisztességes, keresztény hangulatára s érzésére; az egymással való érintkezés nemességére, kötelességünk pontos és lelkiismeretes teljesítésére. (Iránytű, 111. old.)

Sokat foglalkoztatja a magyar ifjúság jövője. Aggódik, hogy az idegenek előretörése mind több és több fiúnak érvényesülését akadályozza meg. Ezért foglalkozik a zsidókérdéssel, amely nála nem vallási, hanem nemzetiségi kérdés. Törekedett arra is, hogy az ifjúságot a faluhoz, a néphez közelebb vigye. „A modern szegénység legnagyobb részét igazságtalan, a VII. parancsot lábbal taposó szociális rendből való.” (Iránytű, 17. oldal) Bár később (uo. 83. oldal) kifejti, hogy a „mai társadalom kezdi megérezni azokat a szociális kötelességeket, amelyeket ezelőtt is hirdettek ugyan, de nem volt hozzájuk kellő, az élet verejtékével és a szenvedések könnyeivel megpuhított érzéke.”

Utazás közben mindig egyszerűen járt, szóba állt, elbeszélgetett az emberekkel, hogy így jobban megismerje azok gondolkodását és nézeteit. A hozzá fordulót vigasztalás, segítség nélkül soha el nem bocsátotta. Mindenki számára volt ideje, mindenkinek mindene akart lenni. Róla mondja Glattfelder püspök: „Nem a kenyér, nem a visszaszerzett lakás, nem az alamizsna annak a jóságban szétfolyó életnek a legnagyobb dicsősége, hanem a lélekosztogatás!” A Kultúra és terror 237. oldalán ezt találjuk: „Jobb élet, lakályosabb otthon, a «Standard of Life»-nak fokozatos emelése: ez végre is Isten gondolata, aki azt akarta, hogy a földön az ember legyen az úr, s aki neki erre képességet adott, midőn őt egyre jobban kifejleszthető erővel megáldotta.” Mindenütt felemeli szavát az elnyomottak, a munka terhétől szenvedők, de családjuk megélhetését biztosítani nem tudó emberek érdekében, és a családi bér jogosságát sürgeti.

„A gazdagság a nép munkájának a gyümölcse s magas kultúrájának élesztője legyen.” (Magasságok felé, 167. oldal) Ezután pedig szükséges, hogy ne szorítkozzék arisztokratikus szűk körökre. A gazdagság talaj, de szellem és lélek is kell bele.”

„A szenvedő embert csak az isteni szeretet képes meggyógyítani egészen... a test és lélek is szenved... tehát csak az a szeretet gyógyít meg igazán, mely nemcsak a testet, hanem az elhaló reményt, az elborult lelket is tudja gyógyítani.” (Uo. 173. oldal) És folytatja: Teremtjük meg magunkban a béke és öröm harmóniáját, hogy másokat is részesíthessünk benne... az árvák élete diszharmónia... a szegények élete diszharmónia... a vigasztalan haldoklónak élete diszharmónia, a pincelakások nyomorultjainak élete diszharmónia. Küldjetez oda szeretetet, mely más világosságból táplálkozik, mely a szenvedés sötétségében is derült.

„Aki tehát sokat akar dolgozni Istenért s a lelkekért, s aki elsősorban önmagában akar Krisztushoz s kegyelméhez méltó, szebb világot teremteni, az fogja le a maga számára a csendes órákat az Oltáriszentség előtt, s eszközölje ott azokat a mélyfúrásokat, melyekből a szellemi világ erőforrásai fakadnak föl.”

Egy ilyen lelki élményről olvassuk Soliloquiá-jában: „Mélységes hódolattal járultam Hozzá s Ő megértette velem, hogy Ő a természetfeletti erőforrás s következőleg, hogy Hozzá ily új, kikezdő, abszolút erővel dolgozó tényezőhöz kell járulnom, mint akit Ő majd teremt, Ő majd pótol.”

A szociális szeretet apostoli lelkületét építi a szeretetszövetségi körlevelekben, egyetemi templomi lelkigyakorlatokban, közgyűlési beszédeiben.

1912. évi közgyűlésünkön a szociális munka lelkületéről beszél. „Igazi küldetése csak annak lehet a társadalomhoz, aki azt belátással és türelemmel tudja kezelni, ki azt a társadalmat nem darabokra tépve, hanem az egészet összefogva tudja szolgálni; ilyen lelke pedig nem mindenkinek van. Igazi társadalmi missziójuk csak azoknak lesz, kikben a lélek nemcsak ösztön és természet, nemcsak szenvedés és szenvedély... hanem akiben a lélek erény és szeretet. Missziójuk azoknak lesz, akikben a szenvedést és szenvedélyt egy felsőbb törvény mérsékli; akikben az ösztön magas erkölcsiség és nagy ideálok uralma alatt áll, szóval akikben az embertársakért való hevülés nemcsak tömegérzés, nemcsak felzaklatott részvét, hanem erény, s akiknek társadalmi érzékük magas erkölcsi kultúra. Amely társadalom a közérzés s a közreműködés e fokára emelkedett, az átérzi s megérti társadalmi misszióját; abban megmozdult a társadalmi, testvéri érzés; abban a társadalmi ösztönökből erény, a társadalmi tömegpszichológiából nemes erkölcsi érzés lett. Ez az érzés adja a szociális, a társadalmi missziót. Ezzel rámutattam az alapra, melyre Missziótársulatunkkal ráálltunk. Küldetést foglaltunk le a magunk számára a szenvedő, elmaradt, s bűnben senyvedő társadalomhoz, de küldetést, melyet kettős erkölcsi lélekkel fogunk meg. Megfogjuk azzal a lélekkel, mely e küldetésre erényből s nem ösztönökből, krisztusi szellemmel, s a folytonos munka szeretetével indul ki, mely a legfőbb ideáloktól sugalmazott lélekkel akarja szolgálni a társadalmat.”

Dr. Mészáros János érseki helytartó, Harminc év a karitás szolgálatában című cikkében, drága Főnöknő Anyánk méltatásánál is erre tér ki: „Szép és nemes munka, amit a hölgyek társadalmi kötelezettségeiken felül a szegényekért, elhagyottakért magukra vállalnak, de van ennél még szebb, még magasztosabb is: amikor valaki isteni sugallatra egész életét felajánlja a keresztény szeretet szolgálatára. Ez a felséges gondolat teremtette meg a Szociális Missziótársulatot. A szociális missziós hivatás, mint valami új, eddig eléggé nem ismert, hatalmas lendítő erő lépett itt működésbe. Azok a nemes női szívek, akik Prohászka püspök lelkesítő szózatára Farkas Edith új társulatába léptek, valóban egész életüket, testi és lelki erejüket, fizikai és szellemi munkájuk legjavát vitték bele a szociális gondolat, az igazi keresztény szeretet szolgálatába. Ami még növelte a belső erőket, és fokozta kifelé megnyilvánuló hatásukat, az éppen a Társulat szervezete volt.”

Drága Püspökatyánknak a Társulathoz való vonatkozásában így alakul működése: Drága Főnöknő Anyánk 1904-ben nyeri őt meg a patroness-konferenciákra. 1907/8-ban egyházi felügyelőnek kéri fel Városhy Gyula kalocsai érsekkel együtt. Ez évben lelkigyakorlatokat tart a Knézits utcában. 1910-ben kezdi meg konferenciáit, és a Társulat védnöke lesz. 1912-ben kezdi Szeretetszövetségi körleveleit. Az Értesítő első számában, 1913-ban Prohászka püspök 30 éves írói jubileumán Némethy Ernő ezt mondta: „Az öt ünneplő társadalmi szervezetek között részt kérünk mi is: kiknek nemcsak eszmei irányítónk, de melengető napunk, atyánk is: a Szociális Missziótársulat.”

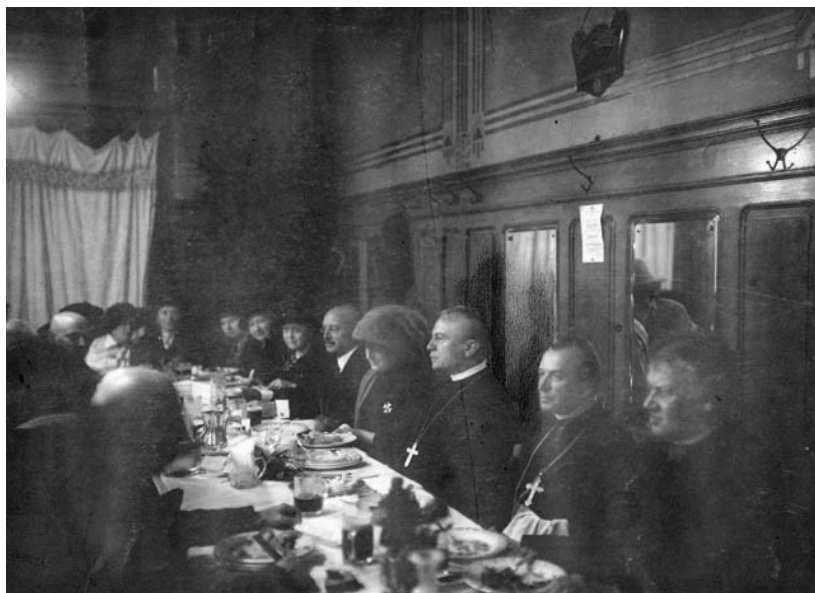
Az 1913-i közgyűlésen Csernoch hercegprímás üdvözli az Egyház új hajtását, a Szociális Missziótársulatot, mely „egészen modern és új kikezdés az Egyházban, mely az Egyház egyik legnagyobb fiának, a nagynevű székesfehérvári püspök úrnak szellemét viseli magán, s ezzel a nagy örökséggel indul útjára, és Szociális Missziótársulatnak nevezi magát.”

Püspökatyánk az Értesítő második évfolyamában így magyarázza a Szociális Misszió elnevezést: „Így lép fel új igények kielégítésére a Szociális Missziótársulat. Neve megmondja programját és szellemét: küldetés, nemcsak társadalmi küldetés, hanem küldetés a társadalomhoz.”

Az 1915. március 28-i konferencián hat kültagnak adja fel a kültagkeresztet.

Még javában dúlt a világháború, mikor Főnökasszonyunknak a kegyelem azt súgta, hogy létesítsen a háború árvái számára hajlékot kegyelmes Püspökatyánk nagy nevével, 60. születésnapjára, meglepetésül, egyházmegyéje területén. A csobánkai misszióstelep azóta egyik legkedvesebb üdülő helye volt.

Rogácsi Guido pillanatfelvétele a kongresszust bezáró vacsoráról. Középen Prohászka püspök, tőle jobbra a főnöknő és dr. Angyal Pál és három kecskeméti tagunk, balra Nemes Antal püspök és Giesswein Sándor praelatus. A vacsorán mintegy 120 kiküldött vett részt.

A pilisi hegyek között a régi pálosok szellemét érezte. Magányos sétáit az Oszoly körül végezte. Boldog volt, hogy a nemzet kegyeletere ennyi árvának az ő nevével adott otthont és Alapító Anyánk leányaiban szerető gondoskodókat, Krisztus szeretetéből élő anyákat.

A hajléktalan, kivert embereket, ahol csak tehetette, pártfogásába vette, s ezek érdekében beszél a zalaegerszegi Szervezet 10 éves jubileumán: „Ha nem építünk az éhezőknek lakást,

építünk magunknak börtönt, építünk magunknak sírt. Ez minden szociális mozgalomnak rettenetes hatalma, mozgó ereje. Ha Magyarországnak szolgálni akarunk, akkor a szociális gondolatot kell érvényesíteni minél szélesebb körben. Magyarországot szociális érzésekből teremtsük meg, a magyar társadalmat szociális intézményekkel segítsük.”

A Szociális Missziótársulat Országos Szervezetének 1915-i közgyűlésén pedig a nőmozgalomról nyilatkozik. „Mindjobban érezzük, hogy a szaporodó feladatok megoldására egyre több erőre, s magának a komplikált munkának a lebonyolításában több rendszerességre, céltudatosságra, s hivatalosan beállított akcióra van szükség. A katolikus nővédelem kiemelkedett a katolikus patronázsok ifjúsági kereteiből, s a társadalom széles rétegeire terjeszkedett ki. Kinőtt, mint fa a virágcserepből, melyben gyökerein többé el nem férnek. Ennek a munkának a végzésére az egész magyar társadalomban ébreszteni s nevelni kellett a szociális érzést, és sokoldalúan szervezni a társadalmi kooperációt. Ennek egy vigasztaló s elismerésre méltó szimptomája azok a szociális kurzusok, melyeket a nagyméltóságú püspöki kar a katolikus tanítónőképzőkben szervezett, s melyeket fényes eredménnyel tart meg a lelkes és nagyműveltségű Korányi Sarolta. De végre is ennek az egész katolikus nőmozgalomnak s társadalmi fejlődésnek a legértékesebb s egyedülálló tünete és vívmánya maga a Szociális Missziótársulat megalapítása. E Társulatot nemcsak az idők szükséglete s vívódása, hanem elsősorban ezek megértése s megérzése hívta létre, – az a szeretet, mely gondolatot ad; az a szeretet, mely nemcsak szenved és sír, hanem meglát és intézkedik.”

Az 1917-i kongresszuson ismét a nőmozgalmat emeli ki: „Nem lehet közöttünk szó arról, hogy ránk tán szükség nincs, mivel a nőmozgalmat radikális irányzatok sajátították ki s hogy aki ezekkel nem tart, tétlenségre van kárthatva. Ellenkezőleg. Az Országos Szervezet teret nyit minden érvényesülésnek. Arra vágyik s azt ambicionálja, hogy éppen a keresztény hívők csatlakozzanak a nőmozgalomhoz s adjanak méltóságot és finom lelki tartalmat a mozgalomnak. Rossz politika s oktalanság volna, ha éppen ők vonnák ki magukat a társadalmi nőmozgalomból s ha nem érvényesítenék erejüket a nagy jelentőségű mozgalom megnevelésében. A kongresszus a maga zászlóbontásával belesuhogta a lelkünkbe a reánk váró köteleességek élénk tudatát, melyet így foglalok össze:

Akarunk dolgozni,
magunkat elméletileg és gyakorlatilag képezni
akarunk tért foglalni,
tömörülni és szervezkedni, hogy jól igazított s szervezett munkálkodással ügyünket győzelemre vigyük.”

Horváth Sándor dr. dominikánus atya azt írja Püspökatyánkról, hogy túlságosan jóvá, túlságosan gyakorlativá és életté tette az igazságot. *Az igazság alakuljon át életté*, legyen minden embernek éltető és mozgó tényezőjévé... ez volt Prohászka alap gondolata.

Az előszó, az egyéniség varázserejével, az írott gondolat szétröpitésével szolgálta boldog emlékü Püspökatyánk a szociális szeretet gondolatát, melyek jó talajra hullva, Magyarországon a szociális érzéket felébresztette és fejlesztette, és amely sok-sok női lélekben a gyakorlati felebaráti szeretet munkájában fejlett ki. Ezek mind Püspökatyánk szociális apostolkodásának művei, amelyek életét követik...

Caritatis nunquam deficit!

Az imádás csendes óráiban Istennek magát teljesen odaajándékozó Prohászka az apostolkodás buzgóságában is Homo Caritatis, az isteni- és felebaráti szeretetnek embere volt. Ez a szeretet táplálta imaéletét, szociális működését és *tette teljessé, telítetté, mindent összhangba olvasztóvá életét!*

Ebbe az Istenből kiinduló, Isten országáért küzdő szeretetbe bele tudta kapcsolni nemcsak magát, a lelkeket, hanem az egész mindenséget is. 1917-ben, a Keresztény Nőben ezt olvassuk tőle: „Érezzük, hogy ez a jelen arra való, hogy megsemmisüljön, vagyis hogy más jövő legyen belőle. De amikor ezt érezzük, érezzük egyszersmind azt is, hogy van nemcsak a földön, de a szellemi világban is valami ősrégi, maradandó, hajthatatlan, eredeti, mindig erős, mindig ifjú hatalom s ez az erő a szeretet, a krisztusi, a lelki szeretet, amelyről az apostol azt mondja: Caritas nunquam deficit, – a szeretet el nemvész! Nekem hinnem kell a szeretetben és aki hisz a szeretetben, az hisz a győzelmes jóban.

És meddig bízunk ebben a «Caritas nunquam deficiensben»? Ebben a soha el nem múló szeretetben? Megint az apostol mondja: A szeretet soha meg nem szűnik, habár a jövendölések véget érnek, a nyelvek megszűnnek, vagy a tudomány elenyészik... Ha kultúrák elmúlik, ha

nevezetességeitek elveszned, ha valami csodálatos emberiség fog évmilliók elteltével a földön lakni, bízzatok, a szeretet nem vész el.”

Ez a szeretet lobog a haza iránti érzelmeiben is: „De engem nemcsak Krisztus vére tüzel, engem egy más vérnek tüze is melegít (nemzetemnek vére). Ez a két vér, ennek a két vérnek a szeretete az én indulatom, szenvedélyem, szent tüzem, nagy hitem, bizalmam. Szeretnék mindenkit ezzel a szent tűzzel megkeresztelni, ezzel a testamentumos vérrel, mely új vérszerződést köt, nem szablyák villanásával, hanem az irgalmas szeretet szociális munkájában. Ha ilyen lelkület lesz bennünk, akkor győzünk, ha így fogunk élni, akkor leszünk, leszünk sokan, különbek, mint akik eddig voltunk, csak ez a szeretet ki ne aludjék szívünkéből... Szívemben ég a haza iránti szeretet, de ezzel be nem érem, ezenfelül krisztusi szeretet után törekszem, mely ki nem hal, meg nem fogyatkozhatik, mely legyőzi a világot. Istenem, tüzelj fel minket, gyújts fel minket szeretetteddel. És ha így szeretünk, akkor élünk, leszünk, győzünk.”

1918 decemberében mondja: „De aki élni akar, annak e külső világ változásait úgy kell elszenvednie, hogy a lelke töretlenül lépjen át az új világba. Abban az új miliőben úgy kell munkához látni, hogy az elváltozott világba átültesse a változást nem tűrő örök erőket s erőforrásokat.”

1920-ban a Pálosokkal helyezi egy vonalba a Szociális Missziótársulatot, mert magyar, keresztény és aszkétikus és a tökéletesedés talaján áll. A magyar génusz a Pilis vidékén gondolt s nem is gondolt sokat, hanem kiérezte, hogy mi kell a magyar kereszténységnek... s most újra gondolt s kiérezte, hogy mi kell a mai társadalomnak és azt a női szívet, amely oly sokféleképpen volt beállítva a társadalmi életbe, megpróbálta új módon áldásossá tenni. A Szociális Missziótársulatban itt egy oly intézményt tisztelünk, melyhez hasonló sehhol sincsen, mely magyar földön nőtt és magyar földön, magyar névnek és a magyar kereszténységnek és magyar katolicizmusnak dicsőségére válik.

1918-ban, Püspökatyánk születése napján Csernoch hercegprímás szájából halljuk: „Midőn Prohászka püspök 60-ik születése napját üli, méltán ünnepel az ő szellemének virága: a Szociális Missziótársulat.”

1926. szeptember 16-án, a házszenstelésnél mondja Püspökatyánk: „Ezt a házat igazán az Isten építette. Ha az embernek a Szociális Misszió iránt kétségei lennének, hogy fog-e az sokáig létezni és Isten építette-e ezt a házat, azt gondolnám, ha megfontolja milyen reménytelenségben és a modern világ meg nem értésével és az erőforrások milyen elégtelenségéből épült fel, azt kell mondanom, hogy az Isten építette. Nemcsak Ő építette, hanem miért építette? Nagy célokért, a nagy misszióért, melyet Ő nekem adott, aki az Ő orgánuma vagyok. Továbbá az Úr Isten azért építette, hogy én itt megnyugodjam. Az Alapító Főnöknő ezt a házat azért építette..., hogy lelkünknek megnyugvása, erőknek forrása, összetartozandóságunknak szimbóluma, eucharisztikus házunk, a nagy szeretetnek tűzhelyes háza legyen. Ezért adósok akarunk lenni, olyan adósok, akik folyton fizetnek, akik sohasem törlesztenek. Ez az igazi nagy kegyelem! Szent hivatásunkat tüzesen átélni! Tetézi a jó Isten az Ő jótéteményeit, de tetézzük mi is szeretettel, megadással, bizalommal, összetartozandósággal. A mi adósságunk, a mi boldogságunk! Minél jobban érezzük az adósságot, annál boldogabbak leszünk.”

„Erre az intézményre a magyar katolicizmus méltán büszke lehet, mert magában véve oly eredeti s töről metszett alakulat, mely gyakorlati érzéssel párosulva, krisztusi érzések lángjában csapott föl a magyar égre. Ilyen sehhol sincs. Vannak hasonló törekvések... de ilyen gárda, a szociális akciónak ilyen orgánuma máshol nincs. Ezt jó lesz szem előtt tartanunk mindnyájunknak, hogy elismerők és hálásak tudjunk lenni Isten s az ő hivatottjai iránt s jó lesz szem előtt tartani azoknak, kik a mai kor vezetői s kiáltó eszméit eléggé nem ismerik s így az ilyen intézmények értékét s fontosságát nem tudják kellően megbecsülni. Mikor valami, legyen az törvény, vagy intézmény, rend vagy társulat, ami ennyire új és időszerű, belép a szürke

nyárspolgári életbe s nemcsak lenni, hanem tenni s zászlaját a tavaszi szélbe kibontani s meglengetni akarja, akkor újtába áll a kritika s a megütközés... az Úr teremtő és áldó, segítő és atyai keze s semmi egyéb... ez a Szociális Missziótársulat megteremtésének s fennmaradásának titka. *Manus Dei*, nihil aliud! Ez a kéz segítette a m. t. Alapító Főnöknőt, hogy a Szociális Missziótársulatot megalapítsa, ez a kéz segítette, hogy szervezze és formálja, hogy nevelje és természetfeletti és szociális tartalommal megtöltse. Nélküle a Szociális Missziótársulat nincs, de hogy általa van, azt az Isten tette.”

„Nem belétek beszélni (1912. nov. Értesítő), rátok erőszakolni, hanem bennetek felkelteni azt a bennetek pihenő erőt... Ismét csak ott vagyok azoknál a belőlem fakadó forrásoknál, melyekre Krisztus utal... Bensőséges kapcsolatban lenni a Szentlélekkel.”

A szociális érzület nemcsak külső aktivitás, hanem a nagy igazságok befogadására képesség. Ezt a képességet bámuljuk összes műveiben, naplóiban. Az *egyetemes szeretet*, az Isten és a felebarát szolgálata, értékelése, a természettel való kozmikus kapcsolat a betetőzése és legcsodálatraméltóbb telítettsége a szeretet emberének, a homo caritatisnak.

Ezt a mindent magába ölelő szeretetet látjuk kidomborítva egyik szabad versén:

„A Mindenség érzelmeivel
Mennyi szeretet ömlik el a tavaszon,
Mikor a tél merevsége lazul.
Ébrednek a természet titokzatos erői
S mindenütt új élet fakad...
És az érzések, szent szenvedélyek,
Minő túláradása a boldogok csarnokában,
Az eget magasságában, hol a folyó rohama
Felvidámítja az Isten városát.
A teremtésnek mindezt a lendülését,
Reszketését magunkba kell ölelnünk,
Magunkba kell szívunk,
Magunkba olvasztanunk, megélnünk...
És szeretetünket, imádásunkat
«Ex affectu universitatis»
A világegyetem minden teremtményének
Érzelmeivel vinni az Úr elé...”

És hogy a mindent átfogó szeretetnek ezt a határtalan mértékét nemcsak maga akarta élvezni s megtartani, arra szép példa az egyik missziós nővérnek írt sorai: „Szeressünk mindent ami van, de szeressünk mindent jól, mindenben az Istent; gyönyörködjünk a Mindenségben, mint fátyolon áttetsző arcán. Kiáltasuk: Mutasd meg arcodat! Látlak s égek!”

Prohászka érti az égi udvar nyelvét, hisz sokat időzik ott, maga is adorator... az ő lelkén is átrezeg a „motus creaturas in Deum” a teremtmény istenbelendülése. Prohászka úgy indult élete útjára, mint az óriás a versenyfutásra és úgy fejezte be, mint hős.

...Nem, nem ismertem őt, de egyszer láttam és írásainak szemelvényeiből azt igyekeztem összerakni, amilyen benyomást akkor tett rám a Homo Caritatis!

Áttanulmányozott irodalom

- Prohászka Ottokár: Missziós körlevelek
Diadalmas világnézet
Iránytű
Magasságok felé
Világosság a sötétségben
Elmélkedések az evangéliumról
Élővizek forrása
Soliloquia I. II.
Konferencia beszédek
Pásztorlevelek
- Brisits: Prohászka
- Schütz: Prohászka pályája
Prohászka, mint akadémikus
- Némethy: Prohászka Ottokár életrajza
- Kühár: Prohászka
- Mihelics: Modern katolikus fejek
- Nagy: Prohászka szocializmusa
- Oslyay: Az élet troubadurjai
- Ravasz: A lélek embere
- Rezek: Prohászka intuíciója és átélése
- Sík: Gárdonyi, Ady, Prohászka
- Tamás: Prohászka társadalomszemlélete
- Toldi: Prohászka-album
- Értesítő, Keresztény Nő
- Magyarország gyásza
- Doros: MELE negyedszázados jelentése
- Különféle folyóiratokból ismertetések és méltatások